

patrimonis fragils

LA INVISIBILITAT DEL BARROC

Una de les accepcions de la veu *barroc* al *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC és la d'un adjectiu que s'usa per definir un objecte «irregular per excés d'adorns, enfarfegat». L'excés es pot traduir fàcilment per *imperfeció* i l'enfarfegament per *acumulació excessiva*, conceptes antònims de *mesura* i *ordre*, d'altra banda intrínsecs de l'art del Renaixement i del seu mirall antic.

FRANCESC MIRALPEIX I VILAMALA
XAVIER SOLÀ I COLOMER > TEXT

La nostra llengua no ha recollit connotacions tan sofisticades com la de la paraula portuguesa *barroco*, associada a la bellesa d'una perla d'esfera asimètrica. Val la pena, en aquest sentit, recordar Giulio Carlo Argan, que relacionà Ciceró –que deia que el millor orador era el que instruïa, ensenyava i movia l'esperit dels seus oients mitjançant la retòrica– i l'objecte últim de l'art barroc: persuadir, seduir i commoure a través d'allò bellament estrany i captivador, forçant i portant al límit, si calia, l'il·lusionisme i la metàfora, l'espectacle i l'escenografia. Fins i tot les cornucòpies i les volutes del rococó no es veïeren com a elements acumulatius i pretensiosos, sinó com a fruits d'una naturalesa desbordada en constant creació, que és una manera de convertir l'excés en virtut.

La defenestració d'un art

A casa nostra, el sentit pejoratiu del terme *barroc* no té una única explicació. Podríem esmentar la manca d'una tradició historiogràfica ferma, tan necessària per posar en valor el llegat artístic; l'escàs sentit de preservació del patrimoni que històricament ens ha caracteritzat, o els factors de construcció ideològica lligats a la qüestió de la identitat, tantes vegades mencionats. Això no obstant, hi ha una explicació que està en l'origen de totes: el menyspreu de l'academicisme de la fi del segle XVIII. Amb l'excusa d'evi-

>> *Retaule de Sant Narcís de la catedral de Girona, de Pau Costa (escultura) i Antoni Viladomat (pintura), una de les millors obres del barroc a Catalunya.*

La desafortunada selecció d'obres del barroc que figuren a l'exposició commemorativa dels 75 anys del MNAC subratlla que alguna cosa no estem acabant de fer bé

tar els incendis en les esglésies o amb la intenció d'assegurar la *firmitas* de les obres projectades, l'Espanya de Carles III llançà una campanya per posar fi al control sobre la pràctica artística i del treball per part de les corporacions gremials, assenyalades com el vertader llast que impedia el progrés i la indústria. Si els gremis (artesans) eren els perpetuadors de l'estètica barroca, els acadèmics (artistes), portadors del nou gust *a la grecca*, representaven la modernitat i, és clar, una posició estètica de naturalesa acadèmica. El barroc es començà a veure com un art decadent. Els furibunds atacs que rebé, la progressiva recuperació del pasat medieval –que la retaulística d'època moderna impedia contemplar–, les primeres onades de destrucció i abandonament, etc., van contribuir progressivament a fer invisible un dels paisatges més rics de l'imaginari artístic d'època moderna.

Són incomputables les anotacions d'excursionistes, erudits o *diletanti* que durant més d'un segle defenestraren tot allò que fes ferum de barroc. L'any 1928, Pelegrí Casadesús recordava: «Quan jo era jove [...] en parlar de l'art barroc era per a dirigir a totes les obres d'aquest estil, els majors menyspreus, les paralles més despectives». Uns anys abans del text de Casadesús, mossèn Alcover anotà al dietari de l'excursió filològica de 1902: «Pobre iglesia de Santa Maria [de Maó]! Qui t'ha vista (així) en la

>> *Interior de l'església de Sant Martí de la Cortinada (Ordino, Andorra). Les esglésies andorranes són un exemple de la preservació del patrimoni d'època moderna.*

imaginació així com te conceberen y t'alsaren tot d'una, y te veu ara enlletgida, deturpada y esquenjada pel barroquisme antich i modern!». A Santa Maria de Ripoll, en canvi, el mateix Alcover s'exclamava, atrapat pel neoromànic de la restauració: «¡Que de viva i d'intensa se sent un la Pàtria dins aqueixa excelsa Basílica!». No ens pertoca aquí reflexionar sobre el vincle entre art i nació, tan present en els debats de la segona meitat del segle XIX, però el que és segur és que Alcover no veia ni sentia de la mateixa manera l'art romànic que el barroc, ni tan sols quan el primer era reinventat.

Una selecció desafortunada

Just quan l'interès pel barroc rebrotava de nou a casa nostra, en part gràcies a l'edició del *Barock in Spanien* d'Otto Schubert, l'esclat de la Guerra Civil Espanyola estroncà de soca-rel els intents d'una incipient generació d'estudiosos per fer-lo visible. És innegable, però, que d'ençà de la Guerra Civil la consideració envers l'art barroc ha anat ressorgint de les cendres com un brot d'herba tendra. I així i tot ens equivocàrem si li retiràssim l'etiqueta de patrimoni en perill. L'absència d'una catalogació sistemàtica dels béns d'aquesta època, la manca d'una superació de prejudicis estètics que

tenen a veure amb la nostra mirada com a espectadors contemporanis, la dificultat de comprensió iconogràfica per part de generacions cada vegada menys formades en aquest terreny, la voràgine constructiva, la política d'adquisicions, etc., són circumstàncies que requereixen no abaixar el nivell d'alerta per evitar ensopegar en la mateixa pedra. Sense anar més lluny, la irrisòria i desafortunada selecció d'obres del barroc que figuren a l'exposició commemorativa dels 75 anys del MNAC subratlla que alguna cosa no estem acabant de fer bé. I això que el discurs d'inauguració del 24 de maig de 1936 -fa 70 anys!- del Museu d'Art de Catalunya, realitzat per Pere Co-

romines, llavors president de la Junta de Museus, ja ho feia notar: «No heu de veure aquesta obra, però, com una cosa completa i acabada [...]. Es tracta de tres segles de la nostra decadència que cal estudiar [...] i que el Museu d'Art de Catalunya haurà d'enriquir-se amb noves i avui insospitades valors, quan els nostres barrocs vinguin a ocupar el seu lloc en aquest Panteó de la nostra cultura».

Depèn de nosaltres creure'ns d'una vegada per totes el projecte de Pere Coromines. Un model de conciliació el tenim en les petites i ben cuidades parròquies andorranes. A cada església romànica del Principat pirinenc conviuen sense conflicte el romànic i la retaulística moderna sense desbarbar-se, compartint el mateix espai de sempre, convertits en testimonis impagables de la història de les advocacions del lloc, dels desitjos i anhels de diferents generacions de ciutadans, de les esperances i de les oracions encomanades, del gust i dels canvis de mentalitat. I tot plegat amb naturalitat.

A cada església romànica del Principat pirinenc conviuen sense conflicte el romànic i la retaulística moderna

Francesc Miralpeix i Vilamala

és professor d'història de l'art de la Universitat de Girona.

Xavier Solà i Colomer

és historiador i professor de secundària.